

АНОТАЦІЯ

Бориславський Р. А. Диференціація кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна за кримінальним правом України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2020.

Дисертація є першим в Україні системним і комплексним дослідженням диференціації кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна за кримінальним правом України. В роботі поглиблено досліджено питання про поняття, види та засоби диференціації кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна за кримінальним правом України, проблеми застосування таких засобів та удосконалення статей кримінального закону, які їх містять.

Аналіз наявних доктринальних визначень таких понять, як «знищення» та «пошкодження» майна, дає підстави виокремити певні істотні ознаки, які притаманні кожному з них: 1) обидва ці терміни вказують одразу на дві ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення – і на суспільно небезпечне діяння, і на суспільно небезпечні наслідки. Тому, визначення цих понять мають містити опис і діяння, і наслідків. За цією ознакою вони відрізняються від таких термінів, як «псування», «руйнування» майна, які також використовуються в чинному КК України і вказують лише на діяння, не охоплюючи наслідків; 2) специфіка кримінально-правового тлумачення цих термінів обумовлює необхідність вказівки на протиправний руйнуючий вплив на майно як істотну ознаку діяння, що охоплюється поняттями «знищення майна» та «пошкодження майна». Щодо загального (не кримінально-правового) розуміння цих понять, то ними охоплюється не лише протиправний, а й правомірний руйнівний вплив на майно; 3) ознакою, що розмежовує поняття «знищення

майна» та «пошкодження майна», є наслідки, які спричиняються під час вчинення цих діянь. Знищення майна означає такі наслідки: фізичне припинення існування майна або такі його фізичні зміни, що унеможливають його відновлення; повна та постійна неможливість використання майна за його цільовим призначенням; припинення права власності на це майно. Своєю чергою, пошкодження майна означає такі наслідки: фізичні зміни, які погіршують якість чи зменшують цінність майна і можуть бути усунені; часткова та/або тимчасова неможливість використання майна за цільовим призначенням.

Концептуальний аналіз доктринальних підходів дав можливість виокремити чотири аспекти розуміння поняття «диференціація кримінальної відповідальності»: 1) як метод чи принцип кримінальної політики; 2) віднесення диференціації кримінальної відповідальності до низки галузевих (спеціальних) принципів кримінального права; 3) диференціація кримінальної відповідальності розглядається як законотворчий та правозастосовний процес; 4) диференціація кримінальної відповідальності тлумачиться виключно як діяльність законодавця. У роботі висловлено думку, що більш обґрунтованою є позиція тих авторів, які визнають диференціацію кримінальної відповідальності прерогативою законодавця. Наведено аргументи на користь цієї позиції.

У дисертації запропоновано два визначення поняття «диференціація кримінальної відповідальності» – у широкому та вузькому розуміннях, що дало можливість послабити дискусії у кримінально-правовій доктрині.

Запропоновано визначення поняття «засіб диференціації кримінальної відповідальності» та констатовано, що універсальним засобом диференціації кримінальної відповідальності є юридична конструкція, модель злочину – склад злочину зі всіма його елементами та ознаками. Зроблено висновок, що, використовуючи можливості цього

універсального «конструктора», законодавець диференціює кримінальну відповідальність, формуючи:

1) суміжні склади – склади злочинів, які відрізняються принаймні однією ознакою, яка є у одному складі й виключається в іншому;

2) конкуруючі норми, які містять склади злочинів, один із яких є загальним, а інший (інші) – спеціальний. До цієї групи належать і кваліфіковані склади, які, за своїм змістом, є нічим іншим як склади злочинів, які містяться у спеціальних нормах. Відмінність тільки у тому, що ці норми містяться у одній із загальною нормою статті;

3) конкуруючі норми, які містять склади злочинів, один із яких є, так званим, «цілим», а інші – «частинами». Така ситуація простежується, коли законодавець конструює складені склади злочинів.

Аналіз теоретичних напрацювань кримінально-правової доктрини та нормативних положень Загальної частини КК України дав можливість зробити висновок, що засобами диференціації кримінальної відповідальності, які містяться у Загальній частині КК України і такі, що застосовуються до знищення або пошкодження чужого майна, є:

1) підстави звільнення від кримінальної відповідальності, які мають імперативний характер і обов'язкові для суду;

2) спеціальні засади призначення покарання;

3) підстави звільнення від покарання та його відбування, які мають імперативний характер;

4) вік, із якого може наставати кримінальна відповідальність, та особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Аналіз поняття та видів засобів диференціації кримінальної відповідальності дав підстави стверджувати, що в Особливій частині КК можливі такі засоби диференціації кримінальної відповідальності:

1) суміжні склади – склади злочинів, які відрізняються принаймні однією ознакою, яка є у одному складі й виключається в іншому;

- 2) склади, які містяться у спеціальних нормах;
- 3) складені склади кримінальних правопорушень;
- 4) підстави звільнення від кримінальної відповідальності за позитивної посткримінальної поведінки.

Удосконалення складів злочинів як засобу диференціації кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна можливе декількома способами: 1) оптимізація кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за такі діяння, зокрема й за допомогою вилучення окремих спеціальних складів злочинів із КК України; 2) за потреби доповнення положень Особливої частини КК новими складами; 3) удосконалення редакцій чинних кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за такі діяння (як окремих ознак цих складів злочинів, так і санкцій). У дисертації зроблено пропозиції з цих трьох напрямів.

У роботі проаналізовано пропозиції щодо удосконалення нормативних положень Особливої частини КК України у таких напрямках: 1) пропозиції пов'язані із зміною місця розташування тієї чи іншої статті в Особливій частині КК України; 2) пропозиції щодо формулювання окремих ознак основного складу злочину; 3) пропозиції щодо формулювання окремих ознак кваліфікованого складу злочину; 4) пропозиції, що стосуються нових редакцій статей про знищення або пошкодження майна; 5) пропозиції щодо вилучення з положень Особливої частини КК України окремих статей, що передбачають відповідальність за знищення або пошкодження майна.

Аналіз позицій науковців, змісту кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за знищення чи пошкодження майна, а також тенденцій розвитку кримінального законодавства України дали змогу запропонувати такі зміни: виключити з ч. 2 ст. 157, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 206, ч. 2 ст. 206², ч. 2 ст. 355 КК України кваліфікуючу ознаку «ті самі дії, поєднані із знищенням чи пошкодженням майна», а також вилучити з ч. 2 ст. 393 КК України кваліфікуючу ознаку «ті самі дії, поєднані з пошкодженням інженерно-технічних засобів охорони»; виключити з КК України такі

спеціальні склади знищення та пошкодження майна чи форми їх об'єктивної сторони за ознакою предмета складу злочину: ст.ст. 178, 179 (в частині знищення релігійних святинь), 196, ч. 2 ст. 298, ст.ст. 411, 412, 413 (в частині зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів, засобів пересування, предметів технічного постачання або іншого військового майна), 433 (в частині протизаконного знищення майна, вчинювані щодо населення в районі воєнних дій). У роботі розроблено та запропоновано нові редакції ст.ст. 194, 194¹ КК України.

Ключові слова: диференціація, кримінальна відповідальність, знищення майна, пошкодження майна, кримінальні правопорушення проти власності.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Бориславський Р. А. Диференціація кримінальної відповідальності за знищення та пошкодження майна у статтях Особливої частини КК України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 1. С. 233–240.

2. Бориславський Р. А. Історія диференціації кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020. Випуск 52. С. 162–178.

3. Бориславський Р. А. Запровадження кримінальних проступків, як перспективний напрям диференціації кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна. *LAW&SOCIETY: International Journal*.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Бориславський Р. А. Проблемні аспекти диференціації кримінальної відповідальності за знищення та пошкодження майна. *III Львівський форум кримінальної юстиції «Кримінальна юстиція в очікуванні змін»*: збірка тез міжнародної науково-практичної конференції. К., 2017. С. 18–21.

5. Бориславський Р. А. «Знищення», «пошкодження», «руйнування», «псування» майна: кримінально-правове значення понять. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: збірник тез Міжнародної

науково-практичної конференції (м. Львів, 9 листопада 2018 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 224–227.

6. Бориславський Р. А. Диференціація кримінальної відповідальності: поняття та засоби. *IV Львівський форум кримінальної юстиції «Кримінальна юстиція: quo vadis?»*: збірка тез міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 11–14.

7. Бориславський Р. А. Перспективні напрями вдосконалення диференціації кримінальної відповідальності за знищення та пошкодження майна. *V Львівський форум кримінальної юстиції «Кримінальна юстиція: 2019. С. 11–12.*